

УКРАЇНСЬКА МОВА

Тема 3: Основні правила вимови голосних і приголосних звуків - підручник «Українська мова для 10 класу» автор О. Авраменко с. 76-81 параграфи 24-25.

<https://pidruchnyk.com.ua/1168-ukrainska-mova-10-klas-avramenko.html>

ПЛАН ЗАНЯТТЯ

ОСНОВНІ НОРМИ ЛІТЕРАТУРНОЇ ВИМОВИ

Вимова голосних	
Звуки [а], [о], [і] в усіх позиціях вимовляються виразно і чітко.	
У ненаголошеній позиції звук [е] наближається у вимові до [и], а [и] — до [е].	<i>[ве"сна], [ви"шне'вий]</i>
Ненаголошений [о] перед наголошеним складом з [у] та [і] може вимовлятися з незначним наближенням до [у]. У словах іншомовного походження такого наближення не відбувається.	<i>[вода'], [додо'му] [зо'зуля], [но'різ]</i>
Вимова аббревіатур	
Найчастіше аббревіатура вимовляється за назвами початкових букв (ха-те-зе — ХТЗ). Однак такий підхід не завжди прийнятний, зважаючи на складність, немілозвучність вимови аббревіатури, через те в окремих випадках варіантом вимови може бути просторічний, простіший (не ЕФ-ЗЕ-У, а ФЕ-ЗЕ-У). Однак таких прикладів небагато. Вимова аббревіатур багато в чому залежить від кількості, а також розміщення голосних і приголосних звуків. Найголовніші закономірності вимови літерних аббревіатур такі: — за звуками вимовляються ініціальнозвуківі аббревіатури, що складаються з ініціалів типу «голосний — голосний — приголосний», «приголосний — голосний — приголосний», наприклад: ООН, ЖЕК, ЦУМ. — літерні аббревіатури, що складаються з двох або трьох приголосних та одного голосного, вимовляються за буквами, наприклад: ПТУ (петеу), МГУ (емгеу); — однолітерні аббревіатури з цифрами вимовляються за назвами букв: Т-34 (те34).	

Вимова приголосних звуків	Приклади
1) Дзвінкі звуки не втрачають дзвінкості в кінці складу й слова. Але: у словах перед глухим [к], [т] дзвінкі оглушуються	<i>Стежка [стешка], хліб [хліб], кігті [кіхті], нігті [ніхті], вогко [вохко], дьогтю [д'охтю], легко [лехко];</i>
2) Звуки [д'ж], [дз], [дз'] вимовляються зливо	<i>бджола [бджола]</i>
3) Характерним для української мови є звук [ґ]	<i>газета [газета]</i>
4) [ґ] вживається в деяких запозичених словах і українських, давніх за походженням	<i>ґрунт [ґрунт]</i>
5) [г] і [ґ] — два різні звуки, які впливають на лексичне значення слова	<i>ґніт (утиск) — гніт (у лампі, свічці); ґрати (на скрипці) — грати (залізні);</i>
6) Звук [ф] вимовляється відповідно до свого зображення і не змішується з звукосполученням [ві]	<i>телефон [телефон]</i>
7) Звук [в] не оглушується і не переходить у [ф]. Цей звук вимовляється як [у]: а) після голосних у кінці складів перед приголосним; б) у кінці слова	<i>давно [дауно], правда [прауда] зробив [зробиу]</i>
8) Усі приголосні перед [і] вимовляються або м'яко (ті, що можуть бути м'якими), або напівм'яко (шиплячі, губні, задньоязикові). Але: не пом'якшується перед [і] приголосний на межі слів, на межі складових частин слова	<i>лід [л'ід], вітер [вітер] син і дочка, педінститут</i>
9) Шиплячі ([ж], [ч], [ш]) у кінці слова й складу вимовляються твердо, а також перед усіма голосними, крім [і]	<i>ніч [ніч], чудо [чудо], жито [жито] Але: [шіст']</i>
10) Звук [ц] вимовляється м'яко в словах, що закінчуються на <i>-ець</i> ;	<i>хлопець [хлопец'] палац [палац]</i>

звук [ц] вимовляється твердо в кінці іншомовних слів та звуконаслідувальних словах	
11) Звук [р] завжди твердий у кінці слова й складу	<i>буквар [буквар] Виняток: Горький [гор'кий]</i>
Уподібнення приголосних	
12) У закінченнях дієслів унаслідок уподібнення звукосполучення [ться], [шся] вимовляється як [ц':а'], [с':а]	усміхаються [усміхайуц':а] повертаєшся [повертайес':а]
13) Уподібнення за дзвінкістю: наступний дзвінкий приголосний одзвінчує попередній глухий приголосний. Увага! Це впливає на визначення кількості звуків і букв. Наприклад, у слові «отже» — [одже] глухий [т] переходить у дзвінкий [д] і зливається із [ж] і переходить в африкату [дж]. Відповідно, кількість букв у цьому слові — 4, а звуків — 3	Футбол [фудбол]
14) Уподібнення за глухістю: наступний глухий приголосний оглушує попередній дзвінкий приголосний. Префікс з- перед глухими [к], [п], [т], [ф], [х] вимовляється як [с], це закріпилося на письмі. У префіксах роз-, без-, через- [з] перед глухими переходить в [с]	зсушити [с:ушити] з+кинути = скинути безперечно — [беиспеиречно]
15) Уподібнення за м'якістю:	ніжність [н'іжн'іс'т]
16) Складні випадки уподібнення: -жся — [зса] (свистячий [с] впливає на шиплячий [ж]) -чся — [цса] -шці — [сці]	розважся — [розвазса] не скалічся — [не скаліцса] ромашці — [ромасці] мережці — [меирезці] квочці — [кво ц:і] зжати — [ж:ати] з чим — [ві] з джурою — [жджуройу]

-жці — [зці]	заріши — [заріш:и] братчик — [брач:ик]
-чці; -тці — [ц:і]	
-зж — [ж:]	
-зч — [шч]	
-здж — [ждж]	
-зи; — ши — [ш:]	
-тч; — ти — [ч:]	

Запам'ятай!

1. Усі слова транскрибуються, тобто беруться в квадратні дужки [].
2. Усі слова пишуться окремо і обов'язково з наголосом, крім односкладних слів.
3. У транскрипції відсутні великі літери.
4. У транскрипції відсутні літери Я, Ю, Є, Ї, які позначаються [йа], [йу], [йе], [йї], або як голосні, що передають пом'якшення попереднього приголосного: [ʼа], [ʼу], [ʼе].
Ї — передає завжди два звуки.
5. У транскрипції відсутній апостроф і м'який знак.
6. [еи], [ие], [оу], [уо] — для позначення ненаголошеного голосного звуку.
7. У транскрипції літера Щ завжди дає два звуки [шч].
8. У транскрипції подвоєння приголосних завжди дає один звук: нн = [н:], дд = [д:], сс = [с:], лл = [л:].
9. У транскрипції африкати ДЖ і ДЗ позначають спеціальними символами чи двома літерами з дужкою зверху.

Вправи до теми

1. Прочитайте вголос наведені слова, звертаючи увагу на вимову голосних та приголосних.

Розписав, нігті, кігті, легко, зсунув, весна, боротьба, принісши, книжці, ходжу, пишуться, дивишся, ганок, дзига, кукурудза, вогко, ґрунт, дзвенить, віджену.

2. Випишіть слова, у яких є звуки [дж], [дз], [дз']. Правильно вимовте ці слова.

1. Відтоптався джміль на конюшині і медові відспівав жнива (Л. Талалай). 2. Розквітлої медунки кущик бджолу ліловим цвітом вабить (Л.

Камінецький). 3. І тьмяним золотом уже ренети спілі видзвонюють у київських садах (*Н. Кацук*). 4. Така дзвінка глибінь блакиті, мов розмальована емаль (*В. Кобилянський*). 5. Лезом точеним біля річки передзвонює осока (*Д. Кононенко*).